

oimetus ja tallitus
TALLINNAS,
S. Brookusmägi nr. 8.
Telefon nr. 158.
(Sõjaväe keskjaamast)

Toimetaja kõnetunnid
keela 12—1.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI.
ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS
Sõjavägede staabi väljaandel.

Tellimise hind:
1 aasta peale 40 marka
1/2 " " 20 "
1/4 " " 10 "

Kuulutuste ja teada-
annete hind: Iga kor-
pusrea eest 2 marka.

Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik wabarilgi postilasutused ja era-raamatukauplused.

Nr 48.

Laupäeval, 27. novembril 1920.

II. aastakäik.

Hisukord.

Ametlik osa:

1. Väljavõtted Sõjaminiistri päewa-
käskudest.
2. Väljavõtted käskudest Wabarilgi
sõjavägedele.

Üleüldine osa:

1. Mutasust ja päewapalgast.
(J. Kirschbaum.)
2. Wabadus sõja ülewaade. (J. Soots.)
3. Ajakirjanduse ülewaade.
4. Ludendorffi sõjamälestused.
5. Kuulutused.

Nr. 1136.

Tallinnas, 20. novembril 1920.

Käsen Tantside roodu aastapäevaks lugeda 23-dat
novembri kuupäeva.

Nr. 1137.

Tallinnas, 20. novembril 1920.

Käsen alamalnimetud wäeosade ja asutuste aasta-
päewadeks lugeda:

- 1) Regnasaare Komandantuur — 1 mai
- 2) " Kanna-patarei nr. 1. — " "
- 3) " " " " 2. — " "
- 4) " " " " 3. — " "
- 5) Kanna-patarei nr. 6 . . . — 24. novb.

Nr. 1138.

Tallinnas, 20. novembril 1920.

Isikutunnistuste remideerimisel Tallinnas on sõja-
wäelaste seas palju wale isikutunnistusi märgata, mis
wäeosade blankide peal kirjutatud ja wäeosa wõi asu-
tuste ülemate eest kellegi poolt allkirjutatud. Särale
pärides wäerast selgub, et niisugust isikut wäeosas wõi
asutuses ei ole ja ei olegi olnud. Asja wõib ainult
sellega seletada, et wäeosad ja asutused oma blanki ja
pitšatifi hooletumalt lututamata lappides hoiawad ja
nemad kõigile kättesaadawad on.

Et seda pahet kõrvaldada, käsen:

1. 1. jaanuarist 1921. a. kõik selle ajani välja
antud sõjawäelaste isikutunnistused makswusetaks lugeda.
2. Kõigile sõjawäelastele detsembri kuu jooksul
j. a. uued isikutunnistused välja anda üksikute wäeosade
ülemate allkirjadega, mitte kauemaks kui ühe aasta peale.
- 3) Sõjawäelaste teenistusest wabastamise eht üle-
wiimise puhul ühest wäeosast wõi asutusest teise nende
wanad isikutunnistused ära torjata.
4. Kõiki, kes peale 1-st jaanuari 1921. a. wale
isikutunnistusega tabataffe, kohtulikule wastutusele wõtta.

Ametlik osa.

Väljavõtted Sõjaminiistri päewakäskudest.

Nr. 1126.

Tallinnas, 17. novembril 1920.

Et rannabatareite ohwitseri nende teadmistes täi-
endada, käsen Meretähtsuste ülemal kokkuleppel Suur-
rükiväe Inspektoriga Regna saarel sellekohased kursused
organiseerida.

Tähenstatud kursused peawad: 1) igale ohwitserile
üleüldised teoreetilised teadmised rannasuurtükiväe asjan-
dusest andma, 2) tutvustama materjaal-osa ja
3) igale ohwitserile tema spetsiaal-ametis lahingu korras
põhjalitub teadmised andma.

Õhtlasi peawad Regna saarel spetsiaal-komandod sih-
tijate ja laugusemõõtjate ettevalmistamiseks korraldatud
saama.

Õpelawad tulewad minule ette kanda ja samuti
iga kuu pärast aruanded töö tegajärgede kohta.

5. Väljatöötatud isikutunnistuse blangid saavad sõjavägede staabi poolt väeosadesse 15. detsembriks saadetud.

6. See päevakäst eitelugeba kōitides väeosades, roodudes, eskadronides, patareides, kompanides, lae-wadel ja asutustes.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Sõjaministri eest.

Väljavõttes käsud-st Wabariigi sõjavägedele.

Nr. 1151.

Tallinnas, 19. novembril 1920.

§ 1. Kõrsaropalise soomusrongi nr. 2 pealt, leitnant **Edgar Reggo** ülendatse alamkapteniks, wanusega 1-st maist 1920.

§ 2. Vairroopalise soomusrongi nr. 2 pealt lipnik **Karl Ronda**s ülendatse alamleitnantiks, wanusega 30-st aprillist 1920.

Nr. 1157.

Tallinnas, 19. novembril 1920.

Traalerite divisjonist leitnantid **Magnus Mikenberg** ja **Johan Brakmann** ülendatse wanematelks leitnantideks, esimene wanusega 1-st juulist 1919 ja teine wanusega 11-st oktoobrist 1919.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Sõjaministri eest.

Üleüldine osa.

Autasust ja päewapalgast.

Kirschbaum, Jüri.

Ka meil, nagu uuesti sündinud riigis kunagi, on dieti palju küsimusi, mis otjustamist nõuavad. Et meie riik just sõjas sündinud, võrsunud ja just sõja läbi oma praegusesse edenemise järku jõudnud, kui ta see, et meie olemasolemise küsimus, vähemalt ligemate aastakümnete jooksul, just meie sõjalisest jõust oleneb, on wist küll arusaadavaks põhjuselks, miks meie sõjaväe ja sõjaväelaste küsimus ikka ja jälle tõneaineks on — arutamisel ja otsustamisel.

Kuna sõjaväe korralduse küsimused arusaadavalt awalikkuse ette kantud ei wõi saada, siis seda kirglikemalt, wõib ütelda, on siia kuulwate wäliste küsimuste kallale asunud. Suuremaid laimeid on meil lödnud sõjaväelastele autasust lubatud ülenormaalsete talude andmise küsimus. Niimoodi maaandmine sõjaväelastele on isenekest põhimõttelil küsimus, kus muidugi nii poolt kui ka wastu wõib rääkida. Et see aga poliitika-meele parteide tüli õunaks on tehtud, kus sõjaväelaste kulul odawat demagoogiat saab ajada, ei taha ma seda meie sõjaerikirjanduses mitte siuliselt orutuse alla wõtta.

Kirjutama aga sunnib just see asjaolu, et käsitades sõjaväelaste autasu küsimust, ajakirjanduses wäga sage-dasti seda lihtsa päewapalga maksmisega ära segatakse.

Nii kirjutab herra **J. S.** walitsuse partei heale-landjas „Wabas Maas“ kirjatüki: „Nii mis korraldamist nõuab“, kus esimel saatamisel paistab tahtmine hakata paranda-ma neid paiseid, heakstegeta neid patte, mis wastutuseta parteide agitatorid meie sõjaväe, eriti tema juhude wastu teinud, et ennast ainult masside ees wälja paista lasta. Autor arwab selle heakstegetamisels ifegi wiimase aja läes olewat. Muidugi, wanafõna ju ütleb: „Barem hilja kui ei kunagi“. Aga teine wanafõna õpetab enne seitse torda mõdima, kui tord ära lõigata. Igat-hes enne **J. S.** reitsepi tarwitamist on järelmõlemine tarwilik. Kuid hr. **J. S.** kui ta mitte ainult sõnu sõnade pärast pole teinud, on nähtawasti kals mõistet autasu ja tasu (päewapall) enesele selgitamata jätnud, ja sellest siis tuleb, et tõlawa pealkirja ja wäliselt meeldiwate sõnade taga pealkirja mõttele täiesti wõerab mõistet leiate.

Kui inimene milgi alal töötab ja see töö temale igapäewase leiwat allitaks on, siis peab tasu töö eest arusaadawalt peale leiwat, selle sõna kõige kitsamas mõttes, weel ka elamise wõimaluse laiemas mõttes andma. Ja see tasu, mis „wõimalikult ja soodsaid ainelisi töötamise wõimalusi annab“, on iftagi päewapall, aga mitte autasu. Seda peaks ka hr. **J. S.** teadma. Mida raskem, mida wastutusrikkam töö, peab vähem selle töö tundjaid, seda suurem on tasu. See on wist nii elementaarne elutorkus, mida seletada üleliigne. Meil on aga üks liit inimesi, kes oma üleleewas turtuses nähtawasti otjusele on jõudnud, et sõjawõit kõikide teiste, ainult mitte sõjajuhude, teenus on olnud. Wist selgemini küll kui kunagi warem näitas läinud sõda, et sõjapidamine suure wõimega mehi nõuab ja et „kes sündinud roomajaks lennata ei suuda“. Tahab aga riik tord oma sõjaväe roomamise ajajärgust lõpulisult wälja aidata, seda nõuete kõrgusele wiia, peab seltskond sõjaväe „närimise“ selle juhude kulul ja odawa demagogia ojamise järele jätma ning arusaamisele jõudma, et sõjaväe nõuete kõrgusele wiimiseks on tarwis suure wõimega mehed tööle panna. Et meil mehi on, selle tõenduseks on iseseisew, waba Eesti. Wälisest piinlikkusest, et need mehed just siis lahutama olib sunnitud, kui nad meie sõjaväe wõidule olib wiinud, peab üle saama. Etõisamand on alles loomise seis-korras asuwad riigis mõistetawad, nende mõistmise järele tulewad nad parandada, ja mehed, kes meie sõjaväe kandsid tema heitluse päewil, peawad ka tema uuesti loomise tööle kutsutud saama. Seda nõuab meie sõjaväe tulewik, sel on kaugeleulataw riitline tähtsus. Kuid see on mõeldaw ainult siis, kui tasu ja autasu küsimus lõpulisult ja selgejoonelisel on otsustatud.

Tasu, nagu waremalt tähendasin, on see, mida inimesele tema wõime (töö) eest maksetakse ja mis inimese töö raskusele ja produktiivsusel peab wastama. Siin „soodsate elamise wõimaluste“ muretsemise juures ei tule, mu herrad, mitte harutada, kas see „elutuseline kõrgem sõjaväelane, kes wabaduse sõja laasa tegi“, ehk mõni teine eriharidusega ohwitser on. Töö eest, mu herrad, peab kõitidele palta maksta, niisamuti nagu kõit süüa, peawarju j. m. elamise eeltingimisi tarwitawad.

Autasu on aga midagi hoopis teist. Käesolewal korral tuleks seda nagu rahwa tänuawaldust nende sõjaväe juhude wastu mõista, kes selle rahwa enamlaste ilkest ja sellega ühes ka nähjasurmast peastmist juhitiid ja teostasid, kes teda riitlike iseseisumiseni wiisid. Autasu on seotud kõrgemate mõistete, sügawamate tun-

netega ja autasu ei tingita, temaga ei kaubelda. Autasu suurus peab vastama lordingaade tule. Autasu peab olema midagi ülendamat, rõõmustavat. Aga... Meie sõja esimesest päevast kuni tänapäevani peavad kõik oma suureks auks (väljearvatud äärmised pahempoolsed) igal soodsal ja mittesoodsal juhtumisel hoo- belda meie sõjaväe ja sõjaväelaste suurte vägitegude ning teenustega ja lõendada rusikat vastu rinda tagu- des, et ülemjuhatus, sõjajuhid, sõjast osavõtjad jne. kõik tingimata autasu ära on teeninud ja seda saama peavad, just nagu oleks suurustaja see helde andja ja nagu oleks see autasu ikka midagi nii ligidast armuannile. Seda maiku on osatud juure anda meie Vabadussõja autasule, alates kõige nooremast reasõdurini kuni sõja- vägede ülemjuhatajani. Niisama hästi on kõigile teada need alalised kaebused, et maa jagamisel sõdurid kas päris ilma maata eht jällegi teistest ülejäänud maaribadele paigutatasse, samuti näatlemised meie kõige kõrgemate sõjajuhitide kallal. Ja siin tuleb hr. J. S. seletusega, et riik üleüldse ei pea autasu andma, vaid jeltstond. Selle retsepti järel siis ilmuis, näituseks, korraga kufagil kinos 10 aastane plita 7 aastase poisi- keste saatel — „Olge head, annetage N. autasuks pisut Teie liikakust!“ eht peaks teatrites pileti hindadele „autasu“ lisa oisa panema? Ei, nii kaugele pole Ces- tis peale J. S. wiisi küll mitte keegi veel edenenu. Autasu ei ole mitte armuanni mangu mine.

Et Eesti rahvas oma terves koosseisus meie sõja- väe ja tema juhtide vastu kõige sügavamalt tänu- tunnet kannab, on ta otsekoheselt nii mitmel korral avaldanud. Aga et rahvariigis need, kes rahwa tahtmist peavad kehastama, väljapaistvamate sõja- väelaste kallal kistlewad, on mõistusele arusaamata. Et aga sõjafangelaste autasu küsimus intriigide taller- maats tehakse, on juba täiesti lubamata.

Meil on malfew põhimõte: „Niit — see on rahwas“. Arusaadaw siis ka, et riik käesolema autasu küsimuse lahendamise peab olema. Veiab riik, et Vabaduse sõja võitjad autasu ära on teeninud ja tema seda autasu (mitte armuandi) anda suudab — saagu see küsimus lorb lahendatud. Autasul on ainult siis wäär- tus, kui ta õigel ajal läte jõuab, siis teeb ta head meelt, walmistab rõõmu. Meil on sellega aga liiga kauda wiimistatud. Ei suuda aga riik autasu maksta ja seega antud lubadusi täita, siis jäetagu wähemalt see sõjaväe närimine.

Wabadussõja ülewaade.

Endine Wägede Ülemjuhataja staabiülema kindral- major Soots on Päewalehes pikema kirjutuse aval- danud, pealkirja all: „Wabadussõda kui Eesti rahwa aate teostaja“. See on esimene ülewaade asjatundja julest meie suure wõitluse kohta, sellepärast awaldame temast kaks allpool järgnevat peasa:

Sõda nõukogude Wenemaaga.

22. novembril 1918. aastal tungis salkond enam- lasti Jamburi poolt Narwa peale, kuid löödi Saksia piirivalwe tulega tagasi. Nähtawasti polnud enam- lastel siis veel sakslastega kontakti.

Sellele järgnesid siis Peterburis kommunistide mobilisatsioon ja üleskutsed (26. nov.) frondile minna Peterburi kaitseleini Tallinna wiima, Narwas aga

nähtawasti läbirääkimised seal olewate Saksa wäge- dega, sest kui Wene wäed teist korda jõel 27./28. novembril uuesti Narwa peale hakkasid tungima, ei leidnud nad sakslaste poolt enam suuremat wastupanek- kut, ja said Narwa kätte, Eesti kaitseleidu nõrka orga- nisationi sealt wälja lüües. Narwasse tungijate arm ei olnud suur: 2. Wiljandi kommunistlike lüti- polgu 2. pat., osa 46. kütipolgust ja paar nõukogude roodu, mis hiinlastest koos seisid. Seltsamal ajal tuli Narwa-Jõeluuks maale 600—700 meheline „Baltimaa desjandi wäeosa“, mis madrustest koos seisis. Mõle- mate osade juures oli kokku kuni 12 kolmetollilist suurtükki. Nüüd hakkas siis Eesti salkade tagane- mine ja seltsamal ajal wägede wormeerimine, kuna pealetungiwad wäed ikka suurenesid.

Pihkwa frondil hakkas sõda seltsamal ajal ja kujuk, ja kujunes niisama meie salkade taganemisels Wene nõukogude wägede ees.

Meeleolu, mis wägedes üleüldse halb ja lootuseta oli, löi Pihkwa frondil refordi: Tartu langes ilma wälise waenlase surweta sissemise korratusse tõttu. Niis- fuguses seisukorras otis walitus radikaalseid abinõusid. Walitus nimetas kindralstaabi polkowniku Laidoner'i sõjavägede ülemjuhatajaks ja worustas teda erakorralise wõimuga. Meile kooliõpilastele, kes wapralt sõdiwad, lubati prii kool kuni ülitooli lõpetamiseni, sõuritele lubati ees- õigus maasaamisels, kes aga waprasti sõdiwad, neile lubati ilma hinnata maad. Inglise laewastit oli juba ennemalt Tallinna palutud ja ka tulnud, nüüd astuti sammusid Soome ja teiste abiwägede rutuliseks siatuseks. Need abinõud awaldosid oma mõju: ülemjuhataja kindel käsi löi korra seljataga ja mõjus ka dissiplineerimal frondile peale.

Inglise laewastit rahustas Tallinna meeleolu, warustas sõjaväge, ja kui tal weel korda läks kaht enamlaste laewa, Awtrouli ja Spartaki, ära wõtta, ei julgenud enamlasted oma laewadega meid enam küli- tada, kuna frondil taganemine aeglasemaks läks. Tundus, et mehed ei sõdinud enam lootuseta, nagu enne, waid tundus, et wägedel on seljatagune, mill- ga ühiseks algatus on wõimalik enese kätte wõtta. Seda paranemat meeleolu tõstis weel Soome majori Ekström'i pataljoni osade Tallinna jõudmine sedawõrd, et oli wõimalus algatust enese kätte wõtta ja wastupealetun- gimisele abuda. 4. jaanuaril 1919. a. panid meie wäed kõik waenlase pealetungimised seisma, 5. jaanuaril hakkasid kohati ise pealetungimist, kuid ei jõudnud waenlast liigutada. 6. jaanuaril hakkas Wiru wäe- rinnal ühine pealetungimine: nimelt raudteel soomus- rongid, mere poolt laewastit ühes desjandiga ja kessel — jalawägi. Waenlane andis järele, ja nüüd algas tema üleüldine taganemine, kuni Narwa meie kätte sai.

Ühes Wiru wäerinna edasinihtumiseega hakkas peale- tungimine ka lõuna frondil. Siin märgati ühärilist soowi Tartu linna rutem kätte saada, mis mõtet sealt põgenenud haritlased ja kooliõpilased ühärilis õhutasid. Sellepärast, peale seda, kui Tapa ära oli wõetud, hakkasid soomusrongid Tartu poole liikuma. Et Tartu wõtmiseks weel wähe jõudu oli koondatud, ei leidnud ülemjuhatus wõimalikuks kategoorilist käsku anda linna tagasiwõtmiseks, kuid ei arwanud ka tarwiliseks tagasi hoida wäesõjast, kes ühiseks Tartu peale tahsid tungida. Ettewõtte õnnestas ja 14. jaanuaril oli Tartu jälle meie käes. Peale selle sai ka Wall ja Wõru wõetud, esimese juures aitas meid mõjuwalt Soome p' hja poegade polk Kalmi juh tufel. Edasi-

tungimine edenes sedawõrd, et Eesti wabariigi esimesel aastapäeval, 24. weebruaril 1919. a., ülemjuhataja walitsusele wõis raporteerida, et waenlane on wabariigi piiridest wälja aetud.

Pärast seda hakkas igaw ja pitabane piiride kaitsemine. Et sõda kõige raskemini selle rahwa kanda tuleb, selle maal ta läbi wiitakse, sai kaitsetiin meie piiridest üle Wenemaa sisse wiidud.

Sõda Landeswehriiga.

Sel ajal, kui meie piir ida poolt Wene enamlaste wägede vastu kaitstud oli, ilmus meie uus waenlane lõuna poolt, nimelt Saksa Landeswehr. Saksa sõjaväed, kes meie maalt lahkusid, walguisid Kuramaale. Kohalitud parunid asutasid seal oma wäe, Landeswehr'i, kuhu Saksa sõdurid palkasid, neile Kura- ja Liwimaalt maad lubades. Nendega seltsis ka Saksa raudne diwiis kindral von der Goltz'i juhatusel. Kui nad Liibawis ühiselt Läti Ulmanise walitsuse olid kututanud ja parunite poolehoidja Needra faktse poolt wormeeritud walitsuse ettootja pannud, tungisid nad Riia peale, mis nad ka kätte said.

Samal ajal olid meie wäed Põhja-Lätimaad enamlastest wabastamas, pealööki Marienburist Kreuzburgi peale sihtides. 1. juunil olid meie wäed Wõnnus ja Ramoõkis, 5. juunil teised wäed Kreuzburgis ja Jakobstadis. Põhja-Liwimaa lätlastest oli meie korraldusel 2 Läti polku wormeeritud, kes meie ülemjuhatusel alla käisid.

Lätimaale tungides oli meie wägede ülesandeks seda maad enamlastest puhastada, et Läti wäed ja nende Ulmanise walitsus sellel maal siis oleks wõinud organiseerima hakata ja maa kaitse oma peale wõtta, millega meil enamlaste vastu wõideldes parem tiib oleks kaitstud olnud. Et aga Landeswehr ja von der Goltz Needra walitsust Läti seaduslikuks walitsuseks ette kandes kõigele ilmale kuulutas, et eestlased sõbida lätlaste vastu, ja kuna Läti Ulmanise walitsus Liibawis laewa peal wiibis, siis said Lätimaal Wõnnu sihis edasi tungides meie juhatusel all olewad Läti polgu lätlased ette saadetud. Kreuzburgi sihis oli ees meie esimene ratsapolk, kuid hiljem sai ka 1. Läti polguga wahetiatud. Sõjaliselt oli tarwis, et Ramoõki — Wana Schwaneburi raudtee meie kätte saaks, mille kaudu Kreuzburgi juures opereeritoid wägesid oleks wõinud laiaroopaliste soomusrongidega toetada, mispärast see ka wägede ülesandeks tehti.

Juba 10. aprillil oli Saksa raudse diwiisi ülem von der Goltz ettepaneku teinud, ühiselt enamlaste vastu minna, 30. mail tegi seda meie kindralstaabile (Helsingi Saksa saadiku kaudu) ka Landeswehri ülem, kuid Landeswehri isijised plaanid, Eesti maale tungida, olid meil meie Läti walitsuse juures wiidawa sõjawäe esitaja kapr. Jürgenson'i kaudu, kes enne Liibawis, pärast Riias elas, kuni teda seal Landeswehr arresteris, teada. Sellespärast jätkas meie ülemjuhatus fronti kaitsemist idapoolt enamlaste vastu Marwast üle Peipsi kuni Kreuzburgini, ühitas aga otsustas Landeswehri ja Saksa raud-diwiisi mitte põhja poole Ramoõki — Wana Schwaneburi raudteed lasta.

Sarnane wahetord, kus üks pool Needra walitsuse nimel, keda nad Läti walitsuseks nimetasid, meie wägede Lätimaalt lahukumist nõudis, mida aga meie juba sellespärast täita ei wõinud, et meie liitlaste soowil fronti enamlaste vastu ifka kuni Kreuzburgini pidime kaitsema, ja selle pärast ka selle fronti seljatagune kommuniatsiooni

liin, Ramoõki — Wana Schwaneburi raudtee, meie käes pidi olema, pidi loomulikult sõjaliseks loetakse ühelt poolt meie, teiselt poolt Landeswehri ja Saksa von der Goltz'i wägede wahel wälja arenema, mis ka tõesti sündis.

Sakslased hakkasid peale tungima ja sundisid meie eelwäed ja meie juhatusel all töötawa Läti polgu tagasi ja wõtsid Wõnnu ära. Selles seisutorras arwasid liitlased tarwilikuks wahetele segada. 10. juunil olid Wõnnus läbirääkimised. Et mõlemad pooled oma nõudmistele juure kindlaks jäid, panid liitlased, selle esimeheks oli Liibawist tulnud Ameerika colonel Green, ette, et Eesti wäed enamlaste vastu fronti kaitsemist jätkaksid, kuid seda fronti lõunast lühendaksid kuni Luubani järweni, selle juures aga seljataga, see on Wõnnu alt, oma wäed Eesti piirile, s. o. Walga juure tagasi wiiks. Meie sõjawäe wolinik polk. Niit ei kirjutanud sellele lepingule alla, mispärast liitlased lepingu kindral Laidoner'ile kinnitamiseks ette panid. Kindral Laidoner ei wõinud juba puhtsõjaliselt ilma Ramoõki — Wana Schwaneburi raudtee liinita fronti kuni Luubani järweni kaitsta, mispärast ta ennast lepingu kinnitamisest lahti ütles. Inglise esitaja colonel Tallents ruttas siis Helsingi Inglise kindral Gough'i juure, kes 13. juunil Wõnnu uuele nõupidamisele ilmus ja meie nõudmistele täielikult toetas, Landeswehri ette pannes Segewold — Neu-Schwaneburi liini taha jääda. Landeswehri ülem major Fletcher, kui Needra esitaja, ei olnud sellega nõus ja otis abi von der Goltz'ilt, kes ametlikult abi ei wõinud anda, kuid kes oma all olewad wäed wabal looleppel Needra teenistusse lastis minna.

Ka meie ülemjuhatus loogus wägesid Riia sihile ja tõi sinna peale soomusrongide ka löögiväe osad.

Järgnewad läbirääkimised Walgas ei toonud asjasse muudatust, 14. juunil teatas von der Goltz, et tema meie wägesid enamlasteks peab, sest meie olla oma wägede hulka ka punawäelasi wõinud, ja sellespärast tema nende kui enamlaste vastu saab sõdima. 17. juunil nõudis Landeswehri ülem Fletcher, et meie oma wäed 18. juuniks kell 12 Lätimaalt wälja wiiks, wastasel korral enesele tegewuse wabadusi jättes. Et meie wägesid wälja wiia ei wõinud, hakkasid sakslased 19. juunil selle asemel, et sel päewal Walgas läbirääkimisi jatkata, uuesti peale tungima ja sõda puhtes uuesti lahti. Kuni 23. juunini olid kõik waenlaste pealetungimised tagasi löödud, sel päewal mordsid meie wäed waenlaste frontist läbi ja hakkasid teda taga ajama. Waenlane peatas Riia all järwele wahel. Sel ajal tungis meie laewastik aseadmiral Pitka juhatusel Düüna jõesuhu, purustas sealsed patareid ja kindlustused ja hakkas Riia silbasid pommitama.

Siis hakkasid liitlased von der Goltz'i palwel wahemeesteks rahutegemisel, ja liitlaste poolt sõja- ja toidumoonna kinnipanku ahwardusel pidime meie Riia alt Hingenburini taganema, kuna sakslased Olai juure taganesid, Riia linn aga Läti wägede kätte sai, kus juures Ulmanise walitsus Liibawist Riiga ümber kolis.

Sõda Saksa Landeswehri vastu oli niisama meie rahwa aate teostamine, kui sõda Wene enamlaste vastu. Eesti kui meie iseseiswa riigi oma aateks olime wälja kuulutanud, oli meie lohus seda kaitsta iga hädaohu eest, ja õnn, et meie seda aegsasti wõõral pinnal tegime, millega Lõuna-Eesti sõja rüüstamisest terve hoidisime.

Wana Landeswehr Läti wägede hulka vastu wõeti, astusid raud-diwiisi faktud Vermondit teenistusse.

Bermondt oli Wene alam ja wormeeris raud-biwiisi juures Saksamaal olevatest Wene wangidest wäge, tema enese ülemise järele enamlaste wastu wõitlemiseks, lõpupoolest aga sakslaste aate toetamiseks, s. o. Lätimaa sakslaste alla wõitmiseks, ehk, nagu von der Goltz ütles, liitlaste mõju lõpetamiseks Baltimaal, mis oleks võimaldanud Saksamaa Wene liidu otskohest realiseerimist ja wabastanud Saksamaa Versailles'i rahulepingu kohustustest. Kui tema Riia peale tungis, ruttasid meie soomusrongid Düüna peale temale wastu, kus nad waenlaste kinni pidasid.

Et meie arwates lätlased ise sellest waenlastest jagu wõidid saada, kuna ta meid weel otskohe ei ähwardanud, ja et lätlased meile nendele antud abi eest mingit tasu ei tahtnud anda, waid hoopis wastupidi: nõudsid Balti omale, kuna meile landeswehri wastu antud abi eest määratumad arwed ette panti nende lahjude eest, mis meie sõdurid landeswehri wastu wõideldes toimetanud, siis nõudjime meie oma soomusrongid tagasi, niipea kui otsel. hene hädaoht Riiale mööda oli. Neg näitas, et meie õigesti tegime — lätlased hakkasid esite ise fronti pidama, wiimaks hakkasid peale tungima ja ajasid Bermondti wäe Lätwijast wälja.

Ajakirjanduse ülewaade.

Jaak Soots on „Büroalehes“ awaldanud rea artiklid, kus meie sõjawäe organisatsiooni puudusid käsitatakse ja ettepanekuid nende kõrvaldamiseks tehakse. Nõite kokku wõttes soovitab J. Soots meie riigikaitse korraldust järgmise kama järele teostada:

I. Sõjawäe testwalitsuse korraldamine.

1. Sõjanõukogu loomine, selle koosseisu ja tegevus-konna kindlaksmääramine seaduseandlisel teel.
2. Wägede inspektori wõi wägede ülema ameti loomine. Kindralstaabi tegevuse ja tähtsuse suurendamine.
3. Rahu ajal kindlaksmääramine, kes saab sõja korral ülemjuhatajaks, kes staabi-ülemaks.
4. Wägede juhutamise seaduse wäljatöötamine.
5. Riigikohustus kas sõjawäe-osakonna loomine ehk paari sõjajuristi ametissepanemine kriminaal-osakonda.

II. Sõdurite teenistuse aja pikkuse kindlaksmääramine.

1. Ajutine määrus teenistuse aja kestwuse kohta. Teenistuseaeg reserveis ja kaitseliidus.
2. Riigikaitse kohustuse määrustit wälja töötada.

III. Sõjawägede ettevalmistamise korraldamine.

1. Ohwiteride õpetamine:
 - a) kindralstaabi ametite peale ettevalmistajad wäljamaale saata;
 - b) paar lendurit, meremeest ja inseneri wäljamaale täiendama saata;
 - c) sõjajuristide tarwis Tartu ülikooli juures sõjaseaduste professor ametisse panna;

d) sanitäarohwiteride tarwis sõjaadministratsiooni, sõja sisemise korra ja sõjawälja sanitäar-taktika lektorid Tartu ülikooli juures ametisse panna;

- e) tagawara-ohwiteride tarwis kursuse awamine.
2. Alamohwiteridega komplekteerimise korraldamine:
 - a) alamohwiteride koolide korraldamine;
 - b) üleajateenijate alamohwiteride korpuse loomine, nende arwu ja palga suurendamine, tsiviilameti kindlustamine sõjawäeteenistuse lõpetamise puhul.
 3. Sõduritele maaandmise korra hõlbustamine.

IV. Wäejuhtide moraalilised ja ainelised kindlustused.

1. Ohwiteride ja tsiviilwõimude wahelord; ohwiteri arreteerimine ainult sõjaülemate poolt.
2. Trüüfiseaduse läbiwiimine.
3. Autasu määramine wabadussõjast osawõtjatele.
4. Ohwiteride pensioniseaduse maksmapanemine.

V. Sõjaministeriumi majanduse korraldamine.

1. Sõjaministeriumi võimalikult rippumatus tegemine teistest ministeeriumitest: oma isiklõkade loomine, oma telegraaf ja post.
2. Sõjaministeriumi budjeti kokkuseadmise korraldamine.

VI. Sõja- ja rahuajase wägede organisatsiooni kindlaksmääramine ja mobilisatsiooni plaani läbiwiimine — sellel kujul, kuidas seda ajutataw sõjanõukogu heaks arwab.

Ludendorffi sõjamälestused.

Järg.

„Wõeraid riike rewolutsiooniga ähwardada on juba kaunis pika rea aastate jooksul Inglismaa äri,“ ütles Bismarck kuuekümnene aasta eest. Seejuures mõttes ta 12. des. 1826. a. peetud Canningi kõne peale, milles peaminister awalikul alamfoja istumisel ähwardas, Inglismaal olewat „Holuse astjas“ kääpärast ja ta wõiwat iga filmapilk rewolutsiooni jõud kõi dikuteft wabastada. „Kui meie“, ütles ta, „mõnest sõjast osa wõtame, näeme oma lippude all ühendatuna kõi rahutud, kõi rahuldamatud — olgu põhjendatud wõi põhjendamata — sellelt maalt, millega, meie waemus seisame.“

Juba enne sõda oli selgemale pilgule meie praeguste waenlaste kihutustöö selgesti luntawaks saanud. Juba siis algas ta kawatindlalt meie wastu. Temale kõige pealt wõlgnewad Prantsus- ja Inglismaa oma poliitilise edu eest tänu, kuna ta aga meie seisukorda ilmas õonestas. Tsaari ettepanekud sõjawägede wähen-damise asjus oli nende töö, mis oli kohastatud paljude meie rahwa ringfondade arwustuswõimetule kergeuslikkusele. Bernhardi raamatua laialilaotamine Inglise ilmas kuulub sinnasamasse. Paremi kui teda poleks kirjutatud. Reuter pidi meid maailmast lahutama. Praeguste liitriikide mõju maailma ajakirjanduse peale ei pandud meie juhtiwates poliitilistes ringfondes nähtawasti mitte tähele, ehk küll selle peale sagedasti näidati, nagu ka filma ei puutunud Prantsuse

hariduse mõju erapooletute riikide pealinnade waimu-arenemises.

Ka maailma wabamüürlaste looshid töötasid sesamas sähis fogu oma öudse mõjuga, sest neid wäge-wamaid salafeltfisi juhiti juba ammugi Inglismaa poolt ja tarwitati nende jõudu angelsakside ning meil ühes sellega rahwuswahelise poliitika teenistuseks. Ainult Preisi looshid on wististi sellest wabad.

Igalpool waenulikkudes maades asutati tugewad fihutustöö-korraldused, mis wilunud riigi- ja poliitika-meeste juhatusel töötasid. Ühise juhatusse näpunäidetele töötasid nad igalpool ühendatud jõul selgete sihtjoonte järele ja suurte rahasummadega. Harufeltsid olid ka erapooletutes riikides ja ka seal talitasid nad liitriikidele nii omase hoolimatusega. Olid eraorganisatsioonid, kes rahwaste püüdeid pidid ergutama, ka näituseks Poola- ja Eätimaal, kahtlemata ka Austra-Ungari rahwaste seas, nimelt tsehhide ja lõuna-slaawlaste keskel.

Kuna meie algatuse pea fogu sõjawäljal wiimase ajani oma käes hoidfime, pidas waenlane wõitlust waimudega fogu liinil, kindlasti korraldatud jõul peale tungides, ja leidis abiwäge paljuis wäejookfikuis, kes asusid erapooletuil mail, aga ka meie õmal isamaal.

Terme fihutustöö juhatus seisis Inglismaal lord Beaverbrooki käes, selle all teenisid kolm direktori: lord Northcliffe waenulikkude maade, Kipling kodumaa ja asumaade ning lord Kothermere erapooletute maade tarwis. Kuna Inglismaa peajasjalikult poliitilisel ja majanduslifel alal töötas, oli Prantsusmaa erülesandeks sõjawäeline ja kultuuriline propaganda. Siin wäljendub meie waenlaste mõtlemine tüübilifelt. Ameerika, kes alguses ainult rahalifelt sellest osa wõttis — ta wõttis liitriikide fihutustöö kuludest pooled oma kanda — astus hiljem ka aktiwselt wälja.

Itaalia, Belgia ja teised poolehoidjad awaldasid Ameerika summade toetusel niisamuti elawat tegevust.

Ameerika ja Inglismaa otsekoheseks eesmärgiks muutus pikkamisi ifka enam ja enam Saksamaal rewolutsiooni sünnitamine.

Lloyd George teadis, mis ta tegi, kui ta sõja lõpul lord Northcliffele Inglismaa tänu awaldas tehtud fihutustöö eest. Tema oli meister hulkade sugereerimises.

Lõpuks tungis waenulif propaganda sõnas ja kirjase meile kallale ka erapooletute riikide kaudu üle piiri, nimelt hollandist ja Schweitsist, aga ka Austra-Ungarist ja meie õmal maal, ifegi õhuft tuli ta ning seda tegi ta sedawõrd osawalt ja suurel määral, et paljud enam otsustada ei suutnud, mis oli waenulif propaganda ja mis ifeoma tundmused. Propaganda muutus meile seda tuntawamaks, et me mitte tugewate, waid heade pataljonidega pidime sõda pidama. Hulga wäärtus sõjas on waidlemata kindel, sest ilma soldatita pole üleüldse enam wõillus wõimalif. Kuid ometi ei sõdi ainult hulk, waid waim, kes ta hingestab; nii on see rahwa elus, nii ka lahinguwäljal. Me wõitlefime ilma wastu ja wõifime seda rahuliku südametunnistusega teha, kuni me hingelifelt sõjawõimulifed olime. Seni oli meil ka lootust wõidu peale ja meil ei tarwitsenud waenlase häwitustahmife ees kumardada. Täiesti muutus aga see, nii pea kui hingelife sõjawõimu kaotafime. Me ei wõi-

delnud enam wiimase weretilgani. Paljud Saksamehed ei tahtnud enam isamaa eest surra.

Meeleolu laotamine meie sifemuses, mis oli ühendatud mõjuga meie sõjawäe peale — wõillus meie kodumaa ja sõjawäe waimu wastu oli igatahes pea abinõu, millega liitriigid meid peale seda tahtsid wõita, kus nad lootuse olid kaotanud meist sõjariis-tadega jagu saada. Selles polnud minul wähemattif kahtlust.

Üks terawa pilguga liitriikide poliitikamees ütles 1918. a. fewadel järgmist:

„Tänapäew walitseb Londonis ja Pariisis liitriikide juhtiwate riigimeeste seas üleüldine ja põhjalif arwamine, et Saksia wäge läänefrondil päris sõjalifelt kunagi wõita ei suudeta. Kuid sellegi peale waatamata on ometi igauhel selge, et liitriigid wõidawad ja nimelt Saksamaa ja keskriikide sifemise korra tagajärjel, mis wiib keistiriigi langemisele. Kõige hiljem selle aasta sügisel peaseb Saksamaal rewolutsioon lahti. Meile on selge, et Saksamaal mõjuwad jõud leiduwad, kes midagi halwemat ei tea, kui seda on Ludendorffi sõjaline wõit“.

See wastas täiesti maapäewaiaadiku Ströbeli, „Dorwärtfi“ juhi sõnadele, mis 1915. a. öeldud:

„Tunnistan üsna awalikult, et riigi täielif wõit sotsialdemokraatia tuludele mitte ei wastaks.“

Ma ei tahtnud neid ridu kirjutada ja ilma saata. Kuid tõde peab tõeks jääma ja need sõnad on tõsi.

VII.

Sifemise meeleolu alalhoidmises oli riigikantsler wastutaw. Heameelega oleks ülem wäejuhatus otse-teed rahwa filmad awanud. Kuid kohusetruult pöördus ta alati riigikantsleri poole ja palus, et tema talitaks.

Tema kohus oli rahwa liigagi põhjendatud rahulolematuse pinda kõrwalbada ja nimelt sõjamajanduses lopsakalt kaswawate liialduste ja ebanähtuste wastu wälja astuda. Need asjaolud pidid ühes oma kahtlaste kaasnähtustega ainult rahulolematust tekitama ja laiade ringkondade moraali seda-wõrd nõrgendama, et meie sõjawõime selle läbi arwamata kahju sai. Kasu- ja maitsemishimu ühes mõtetega ainult ifeenda-mina peale rõhusid kõif kõrgemad hingeliigutused maha, aga ka häda nüris-tas neid. Waenlase wastu kaewifutes olijad pidid kartma halkama, et koduwiibijad nende kohad äri-ilmast oma kätte fisurewad. Ainult sügawa liigutusega wõib selle peale tagasi waadata, kuidas Saksia tund-muste tõelikkus ja ausus, laitmata ifiklif puhtus ja andumine isamaa mõttele kaduma läks ja selle asemel midagi hoopis muud, saksaswõerast tekkis — ifiklif mõnu muutus elu kõrgemaks seaduseks.

Riigikantsler oleks pidanud rahwale üttema, kuhu ta tüüris, ta oleks pidanud rahwale näitama tema seisukorra suurt tõsidust. Walitsus oleks pidanud rahwale alatafa selgeks tegema, mis mängul oli, et kannatatava rahu ainult lõõdud waenlafelt wõib saada ja et me midu wõimurahu alla jattume. Ainult wõit oleks wõinud meid wiimase eest kaitsta ja eefimese tuua.

Meie õnnetis oli ja on ifka weel meie poliitiline ja waimline ebakõpsus, otsustuswõimetus, mis meid ei lasse õõnsate lõõksõnade ja täitmata lubaduste tõsist sifu mõista. Ifka lootsin ma, et Saksia rahwas sõn-kõlksust, lõõksõnadeft ja poliitilifelt waleft

läbi suudab tungida asjadest arusaamisele, mis watsaks farmile idelikkusele. Ma petufin. Sõnakõlks ja lõõksõna ning kuriteoline pettemäng wõtsid ifka enam wõimust seda mõdda, kuis fisepolititiline wõitlus terawamaks läks ja ifka enam kuristik suurenes elukutsete, maa ja linna wahel. Partei ja tema eesmärgid maksid peagi rohkem kui isamaa. Kodanluse hull oma lahkumõtetega, oma ifka kõige paremini teadmisega ja oma korralduseta sammus iseteed ja hoidis enda oma waimlises kõrkuses, hirmunud alanduses ja iseloomutuses kõigest kõrwale. Ka temal puudus wastutufetunne isamaa ees. Ta ei mõelnud, mis sugust kahju ta teega isamaale kui ka iseendale tegi. Käimate rahwahulkade taltsutamatus ja meelsuse ahtrus, iseseiswate fotsialistide õdnestustõõ ei leidnud kodanluses wastukaalu. Kõle kurb on, et muidu selge peaga Saksia mehed häda ajal tegewuseteta olid kus pead segi lasewad minna ja endalt seda lasewad wõtta, milleks nad tänani on elanud. Sellepärast on ka kodanlus isamaa langemises süüdi.

Ulus, millel meie uhke wäeõhtus afus, sai sügawad praod. Hallikas, mis meie sõjajõudu pidi uendama, muutus segaseks.

Meie sõjariigikantslerid pole midagi teinud, et pahefid parandada ja rahwa filmi awada. Neil ei olnud mingid loowaid mõtteid, nemad ei ühendanud rahwast, et teda juhtida, nagu seda tegid suured diktaatorid Clemenceau, Lloyd George ja Wilson. See, mida ülem wäejuhatus oma isamaalikust õpetusest ja wäljamaa propagandast kodumaale wõis anda, oli ainult wäike osake. Saksia rahwa hing jäi tüürta ja juhatuseta kõigi tema peale tormawate mõjude alla. Ilmas wilumatuna ja ninapidi weetuna kahmis ta fantoomide järele, mis olid tabamatud. Nõnda oli liigagi arusaadaw, et ta nende poole hoidis, kes talle palawalt ihatut lubasid, kuigi saatuslikus arusaamatuses wõi needmiswäärse ja kuriteolise sõhiga, ja meesest aru ei saanud, kes seda hädaõhtulikku tegewust selgelt mõisid ja sügawa murega meie tulewiku pärast ning pühas armastuses oma isade maa wastu ifka ja jälle äärmist nõudsid. Oli kuri saatus, et need mehed peagi „sõjale kihutajate“ nime omandasid, kuigi nad rahu nii palawalt ihkasid.

Ajakirjandus oli sõja ajal Saksia rahwa hingemuutuse ja parteiwõitluse täpipealne üleswõte. Ainult osa ajakirjandust jäi endale ustawaks. Teine osa — olgu idealismi, parteipolititiliste waadete wõi lihtsalt äri pärast — wõttis ilmaparanduse, mille lepperahu leidjad wäljamõelnud, kui kindla ideasja ja loobus oma 1914. aasta mõtetest. Lõpuks oli ka niisuguseid lehti, kes häbi tundsid oma 1914. a. sügise mõtete ja arwamiste pärast hea rahu lootuses. Neile näis piinlikuna neid mehelikke tundmust meele tuletada. Sõja ajal tegid nad sakslasele ifegi tema isamaa wastumeelses ja igat wiisi püüfid nad usku Saksia jõu fise purustada. Selle hulka kuulusid waenuhüüded meie riiklise autoriteedi ja korra wastu, millega ühines wõitluskuulutus kogu meie ühiskonnale. Sügawa ismaalise waluga nägin ma seda pöõret. Need olid wäga tähtsad näpunäited tähelepanekuks, et raskete kahjude eest sõjapidamisel tuleb hoida, see oli „menetekel“ Saksia rahwa, ühes ka Saksia sõjawäe sõjawõime kohta. See paistis paljuile, ka waenulikule wäljamaale filma, kes sellest heameelega tarwitatud järeldused tegi.

1914. a. augustikuus oli kogu ajakirjandus enda wabal tahtmisel kaitse sõja pinnale asetanud ja tema teostamise toetamiseks ilusad ja kindlad sõnad leidnud. Kahjuks sündis ühes osas ajakirjandusest hiljem muutus. Ta ei näinud, et ka kaitse sõda lepperahuga ei wõi lõppeda, waid ta peab wõidu tooma, kui meie iseendid ei taha lasta wõita ja kui me ei taha saada wäljakannatamata tingimuste ohwriks. Nagu walitsuses ja rahwas, niisama oli ka selles ajakirjanduse osas waenlasega kõkkuleppimise mõte tugewam kui tahtmine waenlastest wõitu saada, mis nõudis nii kui nii raskelt kannatawalt rahwast rasket tõõd. Paljud kõige loetawamad lehed tegid end uue, rahwaid lepitawa ilmawaate apostlikuks. Nad tikkusid neile kallale, kes enne waenlase rahutahtmist ei uskunud, wähemalt enne meie wõitlusjõudu ei tahtnud nõrgendada, kui waenlane oma rahusoomi selgelt näitab, kes sellepärast tarwitiks pidasid mõõksa wõimalikult terawana ja teda kandwat kätt wõimalikult tugewana hoida.

Selles ühenduses laotati weel üht teist mõtet laiali. Sõda ei wõidawat üleüldise puhas-sõjaliselt, s. o. sõjariistade jõuga lõpetada. Kahklemata tarmitas sõjapidamine walitsuse kaastõõd, et sõjalise edu mõju sügawamaks teha. Kuid hull rääkis wiimase sõna. Selles polnud wähematki kahtlust. Kas tõesti waenlase häwitustahmist nii wähe tunti, kas tõesti ei tuntud Lloyd George ja Clemenceau hingeelu ja kõnesid? Milleks weel wõidelda, kui tal otstarbekus pole sõja wõitmine ja kaotuse eest hoidmine? Kas siis tõesti sügugi aru ei saadud mehe meeleolust, kes oma kodukoldest, naisest ja lastest ning heast teenitusest pidi lahkuma ja wiletsusesse ja hädaõhtu minema, kui see kõik asjata oli ja kui ta seeläbi iseenda ja oma perekonna tulewiku mängule pani? Kas tõesti ei saadud mehest aru, kes pimedal südaõõl üle porise trehtermaastiku alalises surma kartuses edasi peab minema, kus teda põrgu ootab, wõi kes homme ammuhatud puhkuse saab, kuna ta täna weel peab wõitlema ja wõib olla ka surema? Mõeldi wälja ilmaõnnestawad ideed, mõtted tormasid kaugele tulewikku ja käesolew idelikkus unustati. Ei tuletatud meele soldati hingepäina, kes oma elu pidi ohwriks tooma.

Me mõtleme kõige wõimaliku peale. Kuid me oleksime pidanud ainult sõja peale mõtlema.

Ka ajakirjanduses puudus ühine juhatus, mis waenlasele nii eeskujulik oli. Juhatuseta wõis ta fergesti mitte ainult kõlbmatuks, waid ka kahjulikuks tõõriistaks sõjapidamisel saada. Et ta puhtsõjalistes küsimustes selleks mitte ei saanud, waid soowitud wiisil temale antud näpunäidete järele talitas, näitab tema head tahtmist allahetamiseks kindlale, wastastikufel usaldusel põhjenuwale juhtimisele. Üksikud kõrwalekalduwad pead olid igatahes olemas. Ajakirjandus täitis mu soowi ja walgustas sõjalisi sündmust ühes wõi teises sõhis. Selle eest wõin talle ainult fiinkõhal tänu awalbada. Sagedasti wiis ka arusaadaw püüe, lugejate uudishimu rahuldada, sinnamaale, et wäljamaa ajakirjandusest puhtsõjalised teated wõeti, mis ainult waenulise propaganda eesmärgil sinna mahutatud. Tuli sellele weel lisaks teatud osas meie ajakirjandusest teadete kõmuline ülespuhumine ja pealkirjade filmatorikawaks tegemine, siis ei wõinud waenlased omale paremaid kihutustõõtegiid soowidagi. Nende effisammude põhjust ei taha ma kaugeleki kuritahkuses ja sensatsioonihimus

otfida. Selles mängis osa puudulif arusaamine, fagedasti ka haruldaset raske oluford, mis paljude wilunud tšölliste arawõtmisega olewatele jõududele liigtšõfoorma peale pani.

Saadud mulje tagajärjel pöörasin ma 1916. a. detsembris palwega riigikantsleri poole, et tema enese otsekohesel juhatusel riigikantsleile juures osakond awataks ajakirjanduse juhtimisefs kšõgis tema tšõharudes. Wälisministeeriumi sellekohast sisseeadet olen ma ifka õnnetuks katses pidanud. Selle läbi awaldati ka šfepoliitika peale mõju, mis ennem ära oleks wšõinud jääda. Muidugi pidi ka selle ministeeriumi laastulusid filmas pidama, kuid kšõife otsustaw ja kšõifi arwesse wõttew juhatus wšõis ainult riigikantsleri käes olla, kelle juures seaduse järele kšõigi poliitiliste ametiwõimude niidid kšõiku jookšid ja tasakaalus hoiti. 1916. a. nowembri hafatusel andsin riigikantsleri palwe peale tema kšõfutada ooberšleitnandi Deutelmoferi, lootuses, et pärast salanõunif Hammanni araminekut midagi terwet loodaks. Ooberšleitnandile usaldatud ülesanne ei wastanud minu lootusele. Üksikasjalifelt pšõüdsid minu nõudmised: kšõigi šfiwilasutuste poolt lehtedele antud kirjatušfide juhtimist riigikantsleri otsekohese kšõisu all olewa ifku poolt, selle ametniku lähedat ühestõõtamist šõja ajakirjanduse ameti ja mereštaabi ajakirjanduse osakonnaga, wälisministeeriumi ajakirjanduse osakanna tegewuse pšõiramist ainult wälispoliitika kšõimustega, selle eest aga tšõ põhjalikumaks muutmist waenulistest, erapooletutes ja lepinguosaliste maade lehtedes ja ajakirjanduse kšõjude kšõitsmist teatud kšõefšatufuse poolt.

Nõudmised lükati riigikantsleri v. Bethmann-Hollwegi poolt tagašfi.

Ajakirjanduse ühife juhtimise teel oleks wšõidud Šakša rahwa kšõkuhoidwat meeolelu uuesti elustada ja lahkuminewad pšõüded kaotada. Tungiwamalt mõjuwat walgustamist oleks pidanud ka wahendi-

tumalt toimetama, nii nagu seda waenulif propaganda meie juures tegi. Riigimeeste ja juhtiwate waimude šõna ning elaw šõne oleks pidanud appi astuma. Igale šakšlasele, oli ta naine wšõi mees, pidi päew-päewalt kšõrwa kšõrjuma, mis tähendab kaotatud šõda ifamaale. Pildid ja filmid finos oleks pidanud sedasama tegema. Hädaohtude kšõjutamine oleks teifiti mõjunud kui kšõifuguste šõjakafude, kšõkkuleppe rahu heaks kulutatud šõnede ja šõnade peale mõtlemine. Ja mis niisama tähtjas oli: ta oleks meid suure hädaohu eest hoidnud ja ka rahule kšõsu toonud. Ma katsusin seda teha — ja ma šõnnifafin ainult pahameelt. Järgneb.

Wastutaw toimetaja: Rindrafštaabi polkownik Tšõrwand.
Wäljaandja: Šõjawägede štaab.

Eksiarwamiste ärahoidmisteks teatan, et šõjawägede štaabi kirjastusel ilmunud raamat

„Setukeste elukoht ja arw“
on täielikult T. M u t s u raamatukauplusele ära müüdnud, kuna kuulutus, mis 20. nowembril ilmunud „Šõduris“ nr. 47, eksikombel, ilma minu teadmata, ära oli trükitud.

Šõjawäe trükikoja ülem: Zimmermann.

Sõjawägede Staabi kirjastusel

ilmusid trükist:

Kuulipilduri käsiraamat

juhatus Maksimi, Lüüsi ja Kolti süsteemiliste kuulipildujate ning Madseni automaat-pšõssi tarwitajatele.

Hind 30 marka joonistustega ja 10 marka ilma joonistusteta.

Inglise wintpšõssi kirjeldus.

(1914 a. algupära).

Hind 8 marka ühes joonistustega.

Saada šõjawäe trükikojast, Tallinn, Ršõütli tän. nr. 13.